

MIGRACIJE/MIGRATIONS

PREGLEDNI RAD

Vladimir Vuletić*

Božidar Filipović**

**Politički i
medijski
(od)govori na
„migrantsku
krizu“ u Srbiji**

* Prof.dr.sc. Vladimir Vuletić, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu.
E-MAIL:vladimir.vuletic@gmail.com

** Božidar Filipović, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu. E-MAIL: filipovic.bozidar1@gmail.com

SAŽETAK: U radu se analizira odnos političke elite i medija u Srbiji prema migrantima i migrantskoj krizi četiri godine nakon prolaska velikog broja izbjeglica kroz Srbiju i druge države Balkanskog poluotoka na putu prema Zapadnoj Europi. Ključno pitanje kojim se tekst bavi jest je li u ovom razdoblju došlo do promjene diskursa, odnosno je li, kao u pojedinim zemljama Zapadne Europe, migrantska kriza iskorištena za jačanje desnog populizma baziranog na strahu od drugih i drugačijih. U radu je također posvećena pažnja i sličnim procesima na sjevernoameričkom kontinentu (migracije u SAD) radi komparacije sa situacijom u Europi. Zaključak analize je da je u odnosu na 2015. došlo do zaokreta sa humanitarnog ka sigurnosnom diskursu, ali da u osnovi migrantsko pitanje danas u Srbiji ne predstavlja bitnu temu ni za političare ni za medije.

KLJUČNE RIJEČI:

migranti, Srbija, mediji, sigurnost, humanost

Uvod

Prema izvještajima UNHCR-a, broj migranata koji traže azil u Europi nakon 2016. godine više je nego prepolovljen¹ i gotovo da sveden je na razinu s početka stoljeća. Uspirkos tome, politički govor je u neskladu s novom realnošću. Prema izjavama pojedinih UNHCR² službenika stvara se dojam kako „migrantska kriza“ i dalje traje i da se veliki broj ljudi nalazi na putu prema Europi. To utječe na percepciju koja raspiruje strah u javnosti i otežava racionalno sagledavanje i koncipiranje odgovora na pitanja i probleme u vezi s ovom temom. Jačanje ekstremno desnih stranaka u zapadnoj Europi koje svoju popularnost stječu zahvaljujući anti-migrantskoj retorici i širenju straha od migranata najbolje svjedoči o tome.

118

Forum za
sigurnosne studije
GOD. 3, BR. 3

Ovaj tekst bavi se pitanjem kakva se slika stvara o migrantima u Srbiji tijekom posljednjih godinu dana, odnosno na koji način političari i mediji svojim govorom i tekstom oblikuju javno mnijenje Srbije u vezi s ovom temom? Predmet istraživanja su medijski napisi o migrantima i 'migrantskoj krizi' u dnevnim novinama i internetskim portalima u Srbiji u razdoblju od studenog 2018. do travnja 2019. godine. Osnovni cilj teksta je ustanoviti vrijedi li navedeni zaključak službenika UNHCR o dominaciji iracionalnog odnosa prema migrantskom pitanju i za Srbiju. Drugi cilj je ispitati li je došlo do pomicanja od nekada prevladavajućeg humanitarnog u pravcu sigurnosnog (ili nekog drugog) diskursa.

Upravo razlikovanje humanitarnog i sigurnosnog pristupa predstavlja najširi okvir analize. Ovo razlikovanje nametnulo se već u prvim radovima koji su se bavili ovom temom i predstavlja jedan od najplodnijih pristupa analizi migrantske krize (Tatalović, Malnar, 2016; Kelley, 2009; Vuletić i Pešić, 2017; Korac-Sanderson, 2017; Bajić, Jevtović, 2018; Neuman, Stanivuković, Neuman 2019)

Prvi korak u realizaciji ovih ciljeva je podsjetnik na stanje koje je zabilježeno u jeku „izbjegličke krize“ 2015. godine, što je istovremeno referentna točka za usporedbu sa sadašnjim stanjem. U drugom koraku bit će predstavljeni rezultati istraživanja koje je učinjeno na uzorku tekstova objavljenih na internetskim portalima tiskanih i elektronskih medija u promatranom razdoblju.

1 Podaci Eurostata pokazuju da je, na primjer, 2015. godine broj tražitelja azila u EU iznosio 1.322.800, a 2018. godine 638.200 (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics)

2 Ovakvu ocjenu, kako prenosi Al Jazeera 25.1.2019., dao je Volker Türk, visoki službenik UNHCR. <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/unhcr-politicari-podsticu-strah-prema-izbjeglicama-u-Europi> (30.08.2019.).

Predstavljanje migrantske krize 2015. godine

Analiza provedena prije četiri godine upućivala je na zaključak da su političari i mediji u prvi plan isticali humanitarni aspekt migrantske krize (Vuletić et al., 2016.). Ključna riječ bila je humanost, a tadašnji premijer je u svakoj prilici isticao da Srbija izbjeglicama nastoji pružiti maksimalnu pomoć u teškoj situaciji za koju nisu odgovorni. Vlada je izbjegavala upuštati se kako u tumačenja uzroka izbjegličke krize, tako i u analizu politika velikih sila prema tom pitanju. Ipak, u više navrata izraženo je očekivanje i apel da EU usuglasi zajedničku politiku i postavi jasne i jedinstvene standarde prema migrantskoj krizi koje je Srbija spremna pratiti.

Ukratko, Vlada Srbije je od ljeta 2015. godine vodila aktivnu politiku u izbjegličkoj krizi, koja bi se mogla sažeti u četiri ključne točke:

- Stvoriti pozitivnu sliku o Srbiji u svijetu inzistiranjem na humanom odnosu prema izbjeglicama;
- Ojačati savezništvo sa Njemačkom, točnije sa njemačkom kancelarkom prateći njenu izbjegličku politiku;
- Ne dozvoliti da Srbija preuzme (proporcionalno) više obaveza prema izbjeglicama od drugih zemalja – posebno onih iz okruženja;
- Na unutarnje-političkom planu spriječiti da ovakva politika izazove negativne posljedice na popularnost Vlade.

Glavne opozicijske stranke su imale gotovo identičan pogled na to pitanje, ali su izbjegavale davanje javne podrške Vladi. S druge strane, euro-skeptične i nacionalističke neparlamentarne stranke često su kritizirale Vladu izražavajući bojazan da će vladina politika dovesti do situacije u kojoj će Srbija postati "parking" za migrante na vratima EU.

Mediji su se ovom temom bavili uglavnom senzacionalistički. U člancima koji su imali pozitivan odnos prema izbjeglicama dominirale su, s jedne strane, teme o patnjama izbjeglica i šikaniranju kojem su bili izloženi tijekom putovanja ili su, s druge strane, veličani primjeri humanog odnosa države prema izbjeglicama. Tekstovi s negativnom konotacijom problematizirali su teme koje izazivaju strah i predrasude prema izbjeglicama. U početku se najviše pisalo o bolestima koje, navodno, šire izbjeglice, planovima o masovnom naseljavanju u Srbiji, odnosno s tim povezanoj islamizaciji itd. Kasnije, nakon masakra u Parizu, glavna tema postaje terorizam i sigurnosni rizici izazvani migrantskom krizom. Najkraće rečeno, mediji su prikazivali migrante kroz stereotype, bilo da su oni bili pozitivni ili negativni.

Ovakva medijska slika se odrazila i na odnos građana prema izbjeglicama. Istraživanje koje je za potrebe UNHCR provedeno prije mi-

grantske krize, u rujnu 2014., pokazuje da je više od polovice (57%) građana Srbije imalo indiferentan stav prema izbjeglicama, četvrtina (26%) negativan i svega 12% pozitivan stav. Godinu dana kasnije, prema istraživanju Politike³ tijekom izbjegličke krize, većina građana Srbije (79%) protivila se ideji da Srbija, poput Mađarske, podigne ogradu prema susjednim zemljama iz kojih ulaze izbjeglice, a većina građana (56,3%) bila je zadovoljna humanitarnim pristupom Vlade prema migrantima, u odnosu na svega 13,5% onih koji su time bili nezadovoljni.

Nasuprot upozorenjima protivnika humanitarnog pristupa koji su tvrdili da bi Srbija mogla postati svojevrsni “bazen” u koji će se sliti desetci i stotine tisuća migranata, službene prognoze bile su da će u Srbiji ostati oko šest do sedam tisuća migranata.

Predodžbe o migrantima danas

Četiri godine poslije, službeni podaci svjedoče da je početkom 2019. godine u 14 prihvatnih centara u Srbiji⁴ smješteno oko 4000 migranata. Drugim riječima, “migrantski problem” je manji čak i u odnosu na sve prognoze koje su se mogle čuti tijekom 2106. godine. S tim u vezi, moglo bi se pretpostaviti da je bura koja se podigla oko migrantske krize stišana, odnosno da taj “problem” ne izaziva društvene tenzije niti veću pažnju javnosti.

Podaci našeg istraživanja upravo to i pokazuju. Čak i bez istraživanja primjetno da je broj tekstova i priloga o migrantima znatno manji nego tokom druge polovice 2015. u vrijeme kada je to bila središnja tema, ali ostaje otvoreno pitanje je li se i na koji način promijenio tada dominantno humanitarni diskurs o migrantima? Ovdje ćemo se najprije osvrnuti na službenu politiku Srbije prema ovom pitanju, a zatim će biti predstavljeni rezultati analize sadržaja medija. Prema očekivanju, službena politika mnogo rjeđe se bavi ovom temom nego prije četiri godine, a izjave koje se daju uglavnom su povodom određenih međunarodnih događaja i obaveza koje država ima u međunarodnim odnosima.⁵

Službena politika Srbije prema migrantima, sudeći prema izjavama političara, uglavnom pokušava pratiti duh i uputstva međunarodnih

3 “U Srbiji pozitivan stav prema izbjeglicama”, *Politika*, objavljeno 24.09.2015.
<http://www.politika.co.rs/sr/clanak/339125/Politika/U-Srbiji-pozitivan-stav-prema-izbjeglicama> (09.11.2019.).

4 http://www.kirs.gov.rs/wb-page.php?kat_id=50&lang=1

5 Tim povodom najčešće su se oglašavali ministar rada koji je predstavljao Srbiju na skupu UN u Marakešu, zatim ministar unutarnjih poslova koji se oglašavao povodom bilateralnih susreta koje je imao s ministrima susjednih zemalja, gdje je dotaknuto pitanje ilegalnih prelazaka granice te premijerka koja je dala opći okvir politike.

institucija. Najbolju ilustraciju toga predstavlja podrška *Marakeškoj deklaraciji*, odnosno globalnom neobavezujućem sporazumu o migracijama koji su inicirali Ujedinjeni narodi, a podržalo 160 država svijeta, među kojima i Srbija. Ova deklaracija proklamira pet ciljeva: pristup migrantskoj krizi zasnovan na ljudskim pravima; zaštitu posebno ranjivih kategorija migranata; borbu protiv ksenofobije, rasizma i diskriminacije; borbu protiv ilegalnih migracija; i pomoć za povratak migranata. Nastupi državnika Srbije svjedoče da su svi navedeni ciljevi visoko zastupljeni u njihovim izjavama. Tako se, na primjer, srpska premijerka na svjetskom *summitu* o sigurnosti krajem 2018. godine založila za ravnomjeran prijem migranata u Europu u skladu sa zajedničkom europskom politikom, uz jasno protivljenje politici koja širi strah od migrantske krize i ksenofobiju. Sličan stav o potrebi zajedničke europske politike iznijela je i u travnju 2019. na konferenciji za novinare koju je održala sa mađarskim premijerom Orbanom. Osim potrebe za zajedničkom europskom politikom prema migrantima, tada je istakla da je Srbija pokazala kako se profesionalno može štititi od ulaska ilegalnih migranta i time, naglasila značaj te teme, ali istaknula da za to nisu potrebne ograde i žica na granici.

Upravo pitanje kontrole granica i poštivanje ljudskih prava migranata dvije su osnovne karakteristike službene politike Srbije prema migrantskom pitanju, koje u svim prilikama ističu i ostali ministri u Vladi Srbije. No, sa druge strane, Srbija nije potpisala *Dublinski sporazum* i jasno pokazuje da nema namjeru preuzeti bilo kakvu obavezu prihvatanja migranata koji će biti protjerani iz EU. U tom smislu može se zaključiti da se odnos vlasti prema pitanju migracija suštinski nije promijenio te da ga i danas karakteriziraju: podržavanje međunarodno deklarirane politike; težnja da se Srbija predstavi kao zemlja koja u prvi plan ističe ljudska prava migranata; onemogućavanje bilo kakvog pokušaja da Srbija postane sabirni centar za migrante koji čekaju vize za zemlje EU. Ipak, u odnosu na razdoblje prije četiri godine mogu se primijetiti dvije bitne razlike u izjavama političara: Osnovni orijentir za politiku prema migrantima više ne predstavlja Njemačka, očigledno iz razloga što ni njena pozicija u tom smislu više nije nedvosmislena; pitanje zaštite granica postalo je podjednako značajno kao i pitanje ljudskih prava migranta, tako da je sigurnosni pristup, uz zadržavanje humanitarne retorike, sada mnogo naglašeniji nego što je bio prije četiri godine.

Temeljno uvjerenje da migranti nisu zainteresirani za dugotrajniji boravak u Srbiji već da je promatraju, prije svega, kao tranzitnu zemlju, ostavlja prostor za relativno liberalnu politiku koju Srbija ima prema migrantima. No, usprkos tome, dio političara (koji nisu glasni) i dio

nacionalistički orijentirane opozicije kritizira liberalnu politiku Vlade i širi strah od migranata. U njihovom narativu dominira ideja da migranti, pretežno islamske vjeroispovijesti mogu bitno utjecati na promjenu demografske strukture i širenja islama u Europi i Srbiji. U tom smislu osjetno je pomicanje od "higijenske" argumentacije koja naglašava rizik od bolesti ka "identitetskoj" argumentaciji u kojoj se naglašava rizik od sukoba izazvanog kulturnim i vjerskim razlikama.

Ovdje treba napomenuti da se kao svojevrsna protuteža ovoj vrsti anti-migrantskog stava nalazi izrazito humanitarno naglašeni pristup koji promoviraju nevladine organizacije koje se bave migrantima. Ključnu brigu one pokazuju za ranjive skupine, posebno za djecu koja se kreću bez roditeljskog nadzora. Međutim, osim u izuzetnim slučajevima, rodna perspektiva nije dovoljno ni jasno istaknuta u predstavljanju i bavljenju ovim problemom, čak ni u aktivnosti humanitarnih organizacija.

Metodologija i uzorak

Za razliku od izjava političara, mnogo izraženiji pluralizam u odnosu na migrantsko pitanje postoji u medijskoj sferi. O tome svjedoče rezultati analize medijskog sadržaja koja je obuhvatila pisanje četiri dnevna lista (*Politika*, *Danas*, *Novosti*, *Informer*) i internetski portal Radio televizije Srbije⁶ u razdoblju od 1. studenog 2018. do kraja svibnja 2019. godine. Cjelokupan materijal prikupljen je u elektronskom obliku, odnosno na službenim stranicama navedenih medija. Odabrani su svi tekstovi u kojima se pojavljuju riječi „migrant“ i/ili „izbjeglica“ i njihove jezične varijacije. U uzorak su uključeni svi tekstovi koji se odnose na aktualne migracije. Jedinica uzorkovanja bila je članak u kojem se javljaju navedeni pojmovi (Krippendorff 2004; Manić, 2017: 167). Ovakve kriterije zadovoljilo je ukupno 580 tekstova.

Analiza je obuhvatila kvantitativne i kvalitativne dimenzije tekstova. Najvažnije kvantitativne dimenzije koje smo imali u vidu su: dužina teksta, žanr teksta, medij u kome je tekst objavljen, kao i učestalost pojave pojedinih termina i značaj koji im se pridaje u tekstovima.

6 Izbor medija koji su analizirani učinjen je s obzirom na dva kriterija. Prvi je vezan za tehničke preduvjete. Naime, ovi mediji imaju potpunu bazu tekstova koji su objavljeni u promatranom razdoblju. S druge strane, ovi mediju izabrani su zbog svoje utjecajnosti na donositelje odluka. *Politika*, *Novosti* i *Danas* smatraju se takozvanim ozbiljnim listovima, dok sve ostale dnevne novine koje izlaze u Srbiji pripadaju kategoriji tzv. žutog tiska i tabloida. Upravo zbog toga, kao predstavnik te vrste tiskovina u uzorak je uvršten *Informer*. Naposljetku, internetski portal medijskog javnog servisa RTS uključen je zbog utjecaja te medijske kuće koja se još uvijek doživljava kao "državna televizija".

Kvalitativna dimenzija obuhvatila je prvenstveno tematsku i emotivnu usmjerenost tekstova.

Rezultati istraživanja

Najbrojniji su tekstovi malog opsega. Gotovo dvije trećine (64,5%) čine članci kraći od 300 riječi, a tri četvrtine (76,7%) su članci s manje od 400 riječi⁷. S druge strane, udio tekstova s više od 1000 riječi iznosi tek 2,7%.

Ovi podaci korespondiraju sa žanrovskom strukturom tekstova pa tako najveći broj tekstova čine *vijesti* (32,8%) i *izvještaji* (46,7%), a potom slijede *izjave* (12,4%). Kompleksnije forme kao što su *reportaže*, *intervjui* i *komentari* čine tek 8,1% od ukupnog broja članaka. Sve navedeno svjedoči da su mediji, prije svega, informirali čitatelje o događajima vezanim za migrantske teme, dok su analize i osvrti na kontekst događaja u pravilu izostajali.

U promatranom razdoblju najviše tekstova o migrantima objavila je *Politika* – ukupno 163 (28,1%), zatim *Novosti* 120 (20,7%), pa *Informer* 110 (18,9%), *Danas* 103 (17,8%) i *RTS* 84 (14,5%).

Zanimljivo je da tijekom tog vremena nisu uočene važnije varijacije u pogledu broja objavljenih tekstova, iako se moglo očekivati da će skup u Marakešu koji je održan početkom prosinca 2018. godine pobuditi veću pažnju medija. Jedino se moglo zapaziti da je u siječnju i veljači broj tekstova bio nešto manji, ali razmjerno manjem broju izdanja zbog novogodišnjih praznika kada novine ne izlaze i kalendarski kraće veljače.⁸

Već je spomenuto da su analizom obuhvaćeni tekstovi čiji su predmet migranti/izbjeglice. Zanimljivo je, međutim, da je broj tekstova u kojima se koristi termin migranti značajno veći (77,8%) u odnosu na broj tekstova u kome se koristi termin izbjeglice (2%), dok se u ostalih dvadeset posto tekstova simultano koriste oba termina.⁹ Ova napomena nema samo kvantitativni značaj već upućuje na kvalitativnu razliku koja je u vezi s ovim pojmovima (Vuletić i Pešić, 2017:53). Pojam *migrant(i)* upućuje na ekonomske migracije, dok riječ *izbjeglica(e)* implicira migracije izazvane ratom i egzistencijalnim problemima. U tom smislu,

7 Tekstovi duljine do 100 riječi imaju udio od 11,0%, od 101 do 200 riječi 31,2%, od 201 do 300 riječi 22,2%, od 301 do 400 riječi 12,2%, itd.

8 Tako se u studenom javlja 87, u prosincu 88, u siječnju 71, u veljači 73, u ožujku 87, u travnju 91 i u svibnju 83 novinska teksta.

9 Članci su svrstavani pod navedene kategorije samo ukoliko su pojmovi upotrijebljeni od strane autora teksta, ali ne i ukoliko se spominju samo u kontekstu naziva određene institucije (na primjer, „Ured visokog povjerenika UN-a za izbjeglice“).

termin 'izbjeglica' sa sobom nosi humanitarni kontekst koji izostaje kada se koristi termin 'migranti' koji se u svakodnevnom govoru koristi za ekonomske migracije (o određenim aspektima ove podjele vidi više: Sajjad 2018).

O svojevrsnoj dehumanizaciji izbjeglica svjedoči i podatak o broju tekstova u kojima je navedeno njihovo porijeklo. Naime, u dvije trećine članaka (65,9%) ne navodi se konkretna zemlja porijekla iz koje migranti dolaze, već se o njima piše neodređeno, kao o apstraktnoj kategoriji ljudi čiji identitet, pa čak i nacionalnost nisu bitni.¹⁰ Na taj način stječe se dojam da su migranti objekt o kojem govore ili o kojem odlučuju drugi akteri (najčešće političari i međunarodne institucije).

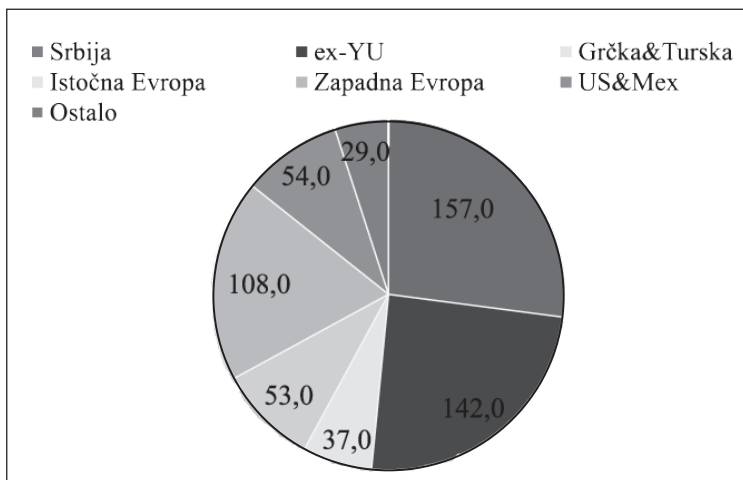
Prije nego što se fokusiramo na najznačajniji – tematski dio analize, treba spomenuti klasifikaciju koja se odnosi na značaj koji se u tekstovima pridaje temi migracija. U tom smislu, moguće je razlikovati tekstove u kojima su migracije jedina tema ili imaju središnji značaj (79,5%), zatim one u kojima se migracije ravnopravno javljaju kao jedna od nekoliko tema (14,3%) te članke u kojima se migrantska tema spominje tek usput (6,2%). Ovaj podatak dobiva na značaju komparacijom s veličinom teksta. Naime, veći tekstovi (više od 500 riječi) obično pripadaju drugoj grupi, odnosno tretiraju više tema od kojih su migracije samo jedna, bilo ravnopravna ili sporedna. Dakle, i na taj način se potvrđuje zaključak da je pažnja koju mediji u Srbiji pridaju migracijama svedena na događajnu razinu.

Na kraju, zanimljiv je podatak da od ukupno 580¹¹ tekstova u uzorku, nešto više od četvrtine (157) prvenstveno se bavi zbivanjima vezanima za migrante u Srbiji, nešto manje od toga (142) odnosi se na zbivanja u državama na prostoru bivše Jugoslavije – od čega najviše na zbivanja u BiH (87) i Hrvatskoj (30). Zapadnoeuropske zemlje, a prije svega Italija (29), spominju se u 108 tekstova. Nakon toga slijede istočnoeuropske zemlje (53) među kojima dominira Mađarska (30). Sličan broj tekstova odnosi se na SAD (49) i Meksiko (5). Grčka (32) i Turska (5) spominju se relativno rijetko s obzirom da su upravo to destinacije iz kojih kreće

10 Tako se u 65,9% članaka migranti javljaju bez bilo kakve konkretizacije njihovog porijekla. U 13,4% slučajeva zbirno se navode različite zemlje. U tekstovima u kojima se spominje porijeklo (državljanstvo ili etnička zajednica) najbrojnije su zemlje Afrike (6,2%), zatim zemlje Srednje i Južne Amerike (3,1%), Meksiko (3,1%), Afganistan (4,0%), Sirija (1,0%), Iran (0,9%), Irak (0,7%), Pakistan (0,7%) te ostalo (1,0). Interesantno je da su tekstovi u kojima se javljaju Sirijci kao jedina grupa, odnosno subjekti (ili 'objekti') određenog događaja, izuzetno rijetki.

11 Treba istaknuti da je ovdje u obzir uzeta samo osnovna lokacija koja se spominje u tekstu. U određenom broju tekstova spominju se druga i treća lokacija, ali one ovdje nisu uzete u obzir jer ne bi doprinijele jasnijem predstavljanju rezultata.

takozvana Balkanska migrantska ruta. Naposljetku, Afrika i sve ostale zemlje iz kojih izbjeglice zapravo potiču spominju se 29 puta.

125

Vladimir Vuletić
Božidar Filipović
Politički i medijski
(od)govori na
„migrantsku krizu“
u Srbiji

GRAFIKON 1: broj i geografski raspored lokacija koje se u tekstovima spominju u vezi sa osnovnom temom

Ova slika geografske rasprostranjenosti svjedoči ne samo o aktualnim događajima vezanim za izgradnju zida između SAD i Meksika, pokušajima migranata da na Balkanu pronađu novu rutu preko BiH, kao i stalnim dramatičnim pokušajima da se brodovima uz veliki rizik i žrtve iz Afrike domognu Italije, već i o odsustvu globalne perspektive u sagledavanju u osnovi globalnog problema. U tom smislu *grafikon 1* jasno pokazuje relativno ograničenu regionalnu perspektivu.

Drugi važan zaključak na koji upućuje ovaj podatak je da je pažnja medija usmjerena, prije svega, na one zemlje u kojima izbjeglička kriza ostavlja posljedice, dok su lokacije u kojima izbjeglička kriza ima ishodište u drugom i trećem planu.

Tematska usmjerenost tekstova

Iako naizgled neutralan, izbor teme suštinski svjedoči o ideološkoj pozadini autora, odnosno ako je riječ o medijima, o uređivačkoj politici nekog lista. Izborom teme i fokusiranjem na određeni sadržaj mediji iz mnoštva događaja odabiru one koje preporučuju pažnji javnosti i tako stvaraju određenu sliku svijeta i diskurs kroz koji se određeni procesi i pojave sagledavaju. Čak i kad se tema obrađuje na vrijednosno neu-

tralan i objektivan način, sama činjenica da se govori o njoj a ne nekoj drugoj temi usmjerava i utječe na stav javnosti o nekom problemu.

Prethodnim pregledom i na osnovu pregleda ranije literature, kao što je istaknuto u uvodu, uočena su dva osnovna pristupa migrantskom pitanju – humanitarni i sigurnosni. Humanitarni pristup se fokusira na probleme migranata, dok su za sigurnosni pristup migranti problem za domicilno stanovništvo koji treba rješavati.

Polazeći od ove grube podjele, novinski tekstovi su svrstani u dvije kategorije ka kojima tematski gravitira većina tekstova. Za humanitarni pristup karakteristične su sljedeće teme:

A – Objektivni problemi s kojima se migranti suočavaju (egzistencijalna ugroženost migranata i problemi uvjeta života u kampovima)

B – Problemi i svakodnevni život ranjivih društvenih skupina u migrantskoj populaciji (žene, djeca, osobe sa posebnim potrebama, itd.)

C – Fizički i verbalni napadi na migrante (od strane policije i građana)

D – Integracija migranata u lokalnu sredinu i uvjeti boravka u zemljama prijema

E – Ljudska prava migranata i pravna regulativa

S druge strane, ka sigurnosnom pristupu gravitiraju teme kao što su:

F – Prevencija ilegalnih migracija (u novinskom tekstu se ne javljaju migranti kao akteri)

G – Devijantna ponašanja migranata (ubojstva, tučnjave, silovanja, krađe, vandalizam, itd.)

H – Ilegalni prelasci državne granice (krijumčarenje migranata)

I – Terorizam i sigurnosna pitanja

Naposlijetku, određeni broj tekstova bilo je teško diskurzivno odrediti bez dublje analize pa su svrstani u tri tematske kategorije

J – Aktivnosti političkih aktera (političke stranke, nevladine i neprofitne organizacije, međunarodne organizacije, itd.)

K – Uzroci i rješenja problema vezanih za migracije

L – Ostalo

Tablica 1 – Struktura novinskih tekstova po temama				
Tema	Broj i udio prve teme članka	Broj i udio druge teme članka	Broj i udio treće teme članka	Ukupno
A	59 (10,2%)	29 (10,1%)	7 (14,3%)	95 (10,4)
B	12 (2,1%)	31 (10,8%)	7 (14,3%)	50 (5,4%)
C	32 (5,5%)	7 (2,4%)	1 (2,0%)	40 (4,4%)
D	37 (6,4%)	23 (8,0%)	5 (10,2%)	65 (7,1%)
E	18 (3,1%)	21 (7,3%)	3 (6,1%)	42 (4,6%)
F	24 (4,1%)	68 (23,6%)	4 (8,2%)	96 (10,5%)
G	46 (7,9%)	8 (2,8%)	2 (4,1%)	56 (6,1%)
H	115 (19,8%)	46 (16,0%)	5 (10,2%)	166 (18,1%)
I	18 (3,1%)	7 (2,4%)	2 (4,1%)	27 (2,9%)
J	164 (28,3)	26 (9,0%)	10 (20,4%)	200 (21,8%)
K	10 (1,7%)	22 (7,6%)	3 (6,1%)	35 (3,8%)
L	45 (7,8)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	45 (4,9%)
Ukupno	580 (100%)	288 (100%)	49 (100%)	917 (100%)

Kao što se vidi iz tablice 1, svi novinski tekstovi klasificirani su prema temi kojom se bave. Pojedini tekstovi obrađuju jednu, a neki više tema. Promatrajući posljednju kolonu u kojoj je naveden ukupan broj tema, uočava se relativno uravnotežen udio tekstova koji obrađuju humanitarne (31,9%) i sigurnosne (37,6%) teme. S obzirom na to da najveći broj tekstova kao temu ima aktivnosti i izjave političkih aktera (J) za koje smo naveli da imaju izbalansiran pristup prema ova dva diskursa, mogli bismo na općoj razini zaključiti da je upravo izbalansiranost između sigurnosnog i humanitarnog pristupa ključna odlika medijskog predstavljanja migrantske krize.

Ako s razine općeg diskursa pažnju usmjerimo na razinu konkretnih tema, vidimo da je osim *aktivnosti političkih aktera*, najviše pažnje medija privukao problem *ilegalnih prelazaka granice* (H). Ako se ovoj temi doda ona koja se bavi prevencijom ilegalnih prelazaka granice (F), onda vidimo da je onemogućavanje ilegalnih migrantskih tokova

središnja tema kojom se bave domaći mediji. Njome se isključivo ili u sklopu drugih pitanja bavi više od 260 tekstova u našem uzorku, što znači gotovo svaki drugi tekst. Na drugom mjestu su teme koje tretiraju probleme migranata na njihovom putu ili u prihvatnim kampovima. Takve teme (A+B) se u ukupnom broju javljaju u 15% slučajeva. Sve ostale teme, bilo da pripadaju humanitarnom ili sigurnosnom sektoru, su znatno podzastupljene u odnosu na ove dvije. Iako smo ovdje promatrali ukupan broj pojavljivanja neke teme – bez obzira pojavljuje li se ona samostalno ili s nekim drugim temama, isti zaključak bi se mogao izvući kada se promatraju glavne teme. Jedino odstupanje predstavlja znatno rjeđe pojavljivanje problema ranjivih skupina (djece, žena) migranata (B) kao središnje teme (2,1%), što znači da se ovo pitanje, ako se tretira češće, tretira u sklopu neke druge središnje teme.

Suprotno našem očekivanju, u ukupnom broju nema mnogo tekstova koji migrante prikazuju u negativnom svijetlu kao “loše dečke” (G). S obzirom da je latentni cilj takvih tekstova širenje straha od migranata i ukazivanje na opasnosti i probleme koje njihovo prisustvo stvara za lokalno stanovništvo, mogao se očekivati veći broj takvih priloga, dok ih u stvarnosti – na bilo koji način promatrano – nema više od deset posto. U ovu grupu tekstova svrstani su svi oni koji opisuju slučajeve kriminalnih aktivnosti migranata (ubojstva, tučnjave, krađe, silovanja itd.), kao i slučajeve narušavanja javnog reda i mira u kojima su ključni akteri migranti, ali i tekstovi koji svjedoče o protestima građana zbog smještaja migranta u njihovim sredinama. Usprkos malom broju, ovi tekstovi su često vrlo sugestivni i mogu ostaviti snažan utjecaj na čitatelje. Tipičan primjer predstavlja tekst objavljen 13. travnja 2019. godine¹² koji nosi naslov “*Migranti lome besni što su izgnani*”. U njemu se, bez navođenja podataka o načinjenoj materijalnoj šteti i broju prekršitelja, u prvi plan ističe: “*Ilegalni migranti koji autobusima i taksijima iz Beograda stižu u loznički kraj, svakodnevno njih pedesetak, ovih dana se zadržavaju u blizini autobuske stanice u Loznici i leže na klupama u obližnjem parku, gde uništavaju tek urađeni gradski mobilijar.*” Kao dokaz ovakvih tvrdnji, umjesto navođenja konkretnih podataka, navode se riječi gra-

12 U tom pogledu posebno su sugestivni naslovi. Ovdje navodimo nekoliko tipičnih primjera:

“*Za solidarnost “zahvalili” zločinom: Devojku silovala tri migranta, momak prebijen vezan bio primoran da gleda*” (26.3)

“*Ilegalni migranti upadaju u pune kuće*” (3.3.)

“*Migranti seju pustoš oko Nikšića*” (1.3.)

“*Migranti upali u kuću, pretukli i opljačkali mladića*” (12.2.)

“*U BiH sve je stalo samo migranti se kreću*” (28.1.)

“*Migranti zaustavili voz, opljačkali putnike i pobjegli u nepoznatom pravcu*” (16.1.)

danke, navodnog očevica: “Navikli smo da ih gledamo u parkovima, ali da lome, ostavljaju iza sebe smetlište, to nema smisla”. Na ovo treba da se ukaže, jer kako idu lepši dani, biće ih sve više, to pokazuju iskustva iz minulih godina”.

Da bi se stekao privid objektivnosti navode se riječi lokalnog službenika koji kaže: “Razumem njihove muke, jer su napustili svoju zemlju, ali za ovakve pojave u gradu koji je uvek bio otvoren za nevoljnike i kroz koji su, bez problema, prošle na desetine hiljada migranata, ne postoji nikakvo opravdanje”.

Nesumnjivo je da pojave nasilnog ponašanja postoje u migrantskoj populaciji, kao što postoje i u populaciji lokalnog stanovništva. Međutim, način izvještavanja koji taj problem stavlja isključivo u kontekst povezivanja s migrantskom populacijom i to na način da generalizira ponašanje na čitavu populaciju migranata stvara *a priori* neprijateljsku klimu prema njima.

Naravno, nisu sve novine na isti način izvještavale o migracijama. U tablici 2 prikazana je distribucija spomenutih tema u različitim medijima.

Tablica 2 – Struktura tema prema medijima u kojima se javljaju

Tema	Politika	Danas	RTS	Novosti	Informer	Ukupno
A	28	21	18	16	12	95
B	15	8	11	10	6	50
C	8	9	2	9	12	40
D	15	14	13	18	5	65
E	8	14	6	7	7	42
F	44	13	9	12	18	96
G	8	4	8	27	9	56
H	42	37	28	33	26	166
I	7	1	1	5	13	27
J	65	36	27	27	45	200
K	12	2	4	3	14	35
L	14	10	5	9	7	45
Ukupno	266	169	132	176	174	917

Kao što se može vidjeti, *Politika* se izdvaja u odnosu na druge medije po iznadprosječno velikom broju priloga. Razlog je to što, zahvaljujući svojoj mreži dopisnika i tradiciji koju imaju, ove novine češće nego druge pišu o migracijama u Sjevernoj Americi i drugim dijelovima svijeta, čemu druge novine pridaju samo povremeno pažnju. Tako, na primjer, od svih tekstova koji se prvenstveno odnose na SAD, 40,4% je objavljeno u *Politici*, a kada je riječ o tekstovima koji se odnose na migrantske teme u raznim dijelovima svijeta taj udio je i nešto veći i iznosi 45,8%. Sličan nalaz vrijedi i za događaje u Zapadnoj Europi o kojima, također, natprosječno informira *Politika* (39,2%). Drugim riječima, gotovo polovica tekstova koji se bave migrantskim temama na zapadnoeuropskom i izvaneuropskom području objavljeno je u *Politici*, dok se druge novine uglavnom bave lokalnim i regionalnim događajima.

Značajna razlika može se uočiti između, s jedne strane, *RTS-a* i *Danasa* koji su se više bavili humanitarnim nego sigurnosnim temama (*Danas* 66:55, a *RTS* 49:37) i, s druge strane, svih ostalih promatranih novina u kojima prevladava sigurnosni diskurs. Ta neravnoteža je najočiglednija u slučaju *Informera* čiji je tabloidni karakter doprinio da se za čitatelje atraktivnije sigurnosne teme javljaju 66 puta, a humanitarne 42 puta. Iako se u *Politici* sigurnosne teme javljaju najčešće, čak 101 put, ovaj list, kao i *Novosti*, ima relativno uravnoteženiji odnos ova dva diskursa.

Novosti su najčešće pisale o devijantnim ponašanjima migranata, posebno s naglaskom na događaje u Srbiji. Na primjer: „*Beogradanku napastvovao Nigerijac?*“, „*Dva migranta pronađena u krugu fabrike u okolini Čačka*“, „*Kuršumljija: Migranti objijaju kuće u Merdaru*“, itd.

Informer se izdvaja po tome što se u najmanjoj mjeri (i apsolutno i relativno promatrano) bavio problemima s kojima se migranti suočavaju na svom putu ka EU, a kada se time bavio uglavnom je isticao probleme koje migranti imaju izvan teritorija Srbije, posebno u Hrvatskoj. To se može vidjeti već iz samih naslova: „*Hrvatski policajci pretukli migrante: Britanski Gardijan objavio uznemirujući snimak i potresna svedočenja pretučenih!*“, „*Hrvati brutalno biju i ilegalno ubacuju migrante u Srbiju: Dokle ćemo da trpimo bezobrazluk Zagreba!*“, „*Hrvatski policajci tuku migrante pendrecima i nogama! Nemci razotkrili fašističke metode 'lijepe njihove!*“, „*Nasilje im u genima! Hrvatski graničari brutalno maltretiraju migrante, tuku ih palicama i lome telefone!*“, „*Nove optužbe protiv Hrvatske zbog migranata: policija tuče žene i decu, krade im novac, onda ih na silu vraća preko granice!*“, „*Šamar zagrebu iz BiH! ministar sigurnosti Mekić: imamo dokaze o zlostavljanju migranata, to je bruka i sramota za Hrvatsku!*“, „*Skandal u Hrvatskoj! Policajac terao migrante da pevaju*

Dinamu!“ itd. Na taj način ove novine su temu migracija iskoristile u druge svrhe koje su u ovim tekstovima važnije od samih migrantskih problema koje su, očigledno, samo poslužile kao povod za nastavak i poticaj etničkog natjecanja Srba i Hrvata.

Politika se izdvaja po natprosječnom interesu za prevenciju ilegalnih migracija i po uključivanju šireg međunarodnog aspekta migracija što, kao što je rečeno, ne iznenađuje s obzirom na tradiciju ovoga lista koji je uvijek posvećivao dosta pažnje pitanjima od značaja za međunarodnu politiku. Pored toga, *Politika* uz RTS ima najviše priloga koji se bave temom trgovine ljudima i aktivnostima policije na sprječavanju ove pojave. U tom smislu, moglo bi se reći da oni najdosljednije prate službenu politiku u dijelu koji se odnosi na poticanje aktivnosti vezanih za sprječavanje ilegalnih migracija. *Politika*, osim toga, češće izvještava o problemima migrantskog života, njihovom putovanju i situacijama u kojima su migranti žrtve, nego o situacijama u kojima oni stvaraju sigurnosne probleme pa bi se, usprkos brojkama u određenom smislu, moglo reći da ima uravnotežen odnos između dva diskursa.

Osim toga, treba istaknuti da RTS u nekoliko priloga, kroz priče pojedinaca i njihovih obitelji, afirmira primjere u kojima su migranti, usprkos svojoj teškoj situaciji, učinili humana djela. Pored toga, zabilježena su i dva priloga u kojima se pokazuje na koji način su migranti i njihove obitelji uspješno integrirani u lokalnu zajednicu i kako su pokrenuli privatni biznis.

Nažalost, stavove javnosti Srbije prema migrantima teško je procjenjivati s obzirom da istraživanja ovog tipa nije bilo još od 2017. godine. Već i taj podatak svjedoči o smanjenom interesu međunarodnih donatora i domaćih institucija za bavljenje ovom temom. O stavu javnosti posredno bi se moglo zaključivati prema komentarima na tekstove, ali to je nepouzdan postupak s obzirom da komentare uglavnom ostavlja nereprezentativan i na tu temu posebno osjetljiv dio populacije. Iz tog razloga njihovi stavovi mogu biti interesantni za druga istraživanja, ali ne predstavljaju pouzdano svjedočanstvo o stavu javnosti. Ipak, vrijedno je zabilježiti da na gotovo polovicu (45,3%) tekstova nema ni jednog komentara. Jedan komentar postoji na 12,9% tekstova, dva komentara na 10% tekstova i tri komentara na 7,8% tekstova. To znači da je bez ikakve spomena vrijedne reakcije gotovo dvije trećine tekstova posvećenih temi migracija. Kako god relativizirali ovaj podatak, ostaje činjenica da migracije nisu tema koja u ovom trenutku interesira javnost u Srbiji.

Tekstovi koji imaju više od deset komentara veoma su rijetki. Takvih je ukupno 43 ili 7,4% od ukupnog broja. Interesantno je da su najviše pažnje komentatora u 41,9% slučajeva privukli tekstovi koji se

odnose na aktivnosti i izjave političara o migrantskom pitanju ili se bave nekim drugim aspektom koji je bilo teško tematski razvrstati pa se našao u kategoriji "ostale teme". To svjedoči da je migrantsko pitanje čitateljima poslužilo kao povod za druge teme, dok samo po sebi nije nešto što je probudilo poseban interes. Mali izuzetak u tom smislu predstavljaju tekstovi koji se bave temom integracije migranata u lokalnu zajednicu. Drugim riječima, samo je na neke od ovih tekstova bilo više od deset komentara.

Analiza komentara na portalima dnevnih novina (i medija uopće) zahtjeva posebnu metodološku opreznost. Pogrešna je pretpostavka da komentari predstavljaju *vox populi*, odnosno reprezentativnu sliku javnog mnijenja. Imajući u vidu da posljednjih godina ili desetljeća internetski portali, društvene mreže, forumi itd. postaju scena sustavne i organizirane političke borbe (u kojoj dominiraju akteri sa više resursa), svaku analizu komentara čitatelja treba uzeti s rezervom. Ipak, kada se pažljivo čitaju, u komentarima je moguće prepoznati stavove i mišljenja koji daju ton debati o određenom pitanju.

Iako su uključeni u uzorak jer tretiraju temu migracija, u tekstovima sa najvećim brojem komentara migracije nisu centralna tema. Najviše komentara u *Politici* ima tekst u kojem autor analizira situaciju u Mađarskoj,¹³ ali osim anti-migrantske politike koja se spominje, u fokusu su odnos prema medijima, EU, sveučilištu itd. Bez obzira na kritički sadržaj teksta, većina komentara staje u 'obranu' Orbana. Jedan od takvih glasi: „Nije nacionalizam kad se boriš protiv promene etničke slike svoje zemlje - nego je to zdrav razum”.¹⁴ Gotovo svi komentari s najvećim brojem *preporuka* pokazuju simpatije prema režimu Viktora Orbana. Desna i nacionalistička politička orijentacija vidljiva je u većini komentara čitatelja, a odnos prema migrantima se javlja tek kao dio šire slike.

Još jedan tekst s velikim brojem komentara u *Politici* migracije tretira kao tek jednu od tema, a fokus je na zbivanjima u Latinskoj Americi „*Maduru ističe vreme*”.¹⁵ Migracije se u tekstu sagledavaju iz dublje, povijesne perspektive intervencionizma SAD na području Latinske Amerike. Takav pristup je iskazan u sažetom podnaslovu članka „*Centralno-američki karavani kao bumerang*“. Međutim, u komentarima se čitatelji ne osvrću na temu migracija. Mnogo bliža tema je imperijalizam SAD i eksploatacija prirodnih resursa Venezuele i drugih država Južne Amerike. U samo jednom od 60 komentara se spominju izbjeglice. Zanimljivo

13 <http://www.politika.rs/sr/clanak/418426/Madarska-inkubator-nacionalizma> (pristupljeno: 31.8.2019).

14 U radu smo citirali komentare koji imaju relativno veliki broj preporuka.

15 <http://www.politika.rs/sr/clanak/423553/Maduru-istice-vreme> (31.8.2019).

je, međutim, da se prema pitanju migracija iz Južne Amerike u SAD ne javljaju negativni komentari koji nerijetko prate temu migracija iz Azije i Afrike u Europu.

U tekstu *Europska bitka za demokratiju*¹⁶ u kojem sa analizira kriza (neo)liberalnog poretka nakon 2008. godine, među razlozima navode se i migracije. Od gotovo pedeset komentara samo jedan spominje migracije ističući da demografski problem, „*umesto uvozom islamske emigracije, koja svojom religijom ugrožava osnovnu tradicionalnu vrednost Europe – a to je sloboda misli i govora, demografija se mora popravljati afirmacijom porodičnih vrednosti i tradicionalnog morala*“. U ovom slučaju vidimo jasan anti-islamski stav čitatelja. Možemo vidjeti da su komentari na druge tekstove s velikim brojem *preporuka* na istom tragu.

U *Informeru* najveći broj komentara imaju tekstovi u kojima se migranti spominju kao sporedna tema. Još važnije, u komentarima čitatelja na te tekstove migranti/izbjeglice se i ne spominju, već su gotovo svi komentari pohvale upućene Aleksandru Vučiću, što kazuje da ovi komentari imaju prije svega dnevno-politički značaj.

U pogledu komentara čitatelja, zanimljivo je osvrnuti se na jednu posebnu tematsku kategoriju – *Integraciju migranata u lokalnu sredinu*. Na primjeru dva teksta koji se odnose na ovu temu jasno je zašto je to posebno osjetljiva tema za dio javnosti.

Najveći broj komentara (unutar navedene teme) izazvao je tekst u *Novostima* pod naslovom: „*Muhamed je sada Mihailo: Migrant iz Irana se krstio u želji da ostane u Srbiji*“.¹⁷ Sam naslov dobro oslikava sadržaj novinskog teksta. Reportaža prikazuje državljanina Irana koji je nakon dolaska u Srbiju odlučio prihvatiti kršćanstvo (pravoslavlje) i nastaviti život u novoj sredini. Najveći broj komentara pozdravlja čin glavnog aktera novinske priče: „*Dobro došao brate! Iranci su pravi ljudi. Ne povi-jaju kičmu pred SAD*“, „*Živ bio i dobro došao u pravoslavnu veru*“, „*Per-zijanac, legendarni narod. Živeo*“, „*Divna priča Slava Gospodu za Brata Mihaila*“ itd.

Veliki broj komentara izazvao je i tekst koji čitatelje upoznaje sa poslovnim poduhvatom jednog Afganistanca koji je, također, odlučio živjeti u Srbiji. U tekstu pod naslovom: „*Abdulah iz Avganistana, prvi migrant preduzetnik u Srbiji*“¹⁸ *Politika* objavljuje priču o migrantu

16 <http://www.politika.rs/sr/clanak/418242/Europska-bitka-za-demokratiju> (31.8.2019).

17 <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:774352-MUHAMED-JE-SADA-MIHAILO-Migrant-iz-Irana-se-krstio-u-zelji-da-ostane-u-Srbiji> (31.8.2019).

18 <http://www.politika.rs/sr/clanak/423161/Abdulah-iz-Avganistana-prvi-migrant-preduzetnik-u-Srbiji> (31.8.2019).

koji je našao zadovoljavajuće uvjete za život u Srbiji i pokrenuo vlastiti posao. Za razliku od prethodnog, u ovom slučaju broj pozitivnih komentara je znatno manji. Komentar s najvećim brojem preporuka (92) pokazuje, štoviše, izrazito anti-migrantski stav: „Pobegao je iz Avganistana zbog straha za svoj život, a tamo je ostavio ženu i petoro dece!? Ko normalan može da poveruje u tu priču? Valjda bi prvo spasavao porodicu, a ne sebe. Ovo je tipičan primer ekonomskog migranta sa izmišljenom pričom o ugroženosti, a posle se neki čude zbog čega postoji otpor prema migrantima“.

Općenito o ovoj temi čitatelji imaju skeptičan stav. „Strašno je da naša država finansira strance a naša omladina je zanemarena, odlazi, kakvu podršku pruža majkama i rađanju to se vidi iz nataliteta. Umesto nataliteta ovi nam prikazuju doseljene islamiste.“ Anti-migrantske emocije se, u pojedinim slučajevima, povezuju s općim političkim temama i za raspravu s konkretnim političkim protivnicima. Jedan od tipičnih komentara koji dolazi iz desnog političkog spektra glasi: „Znam mnogi-ma je žao tih ljudi. To će trajati samo dok ne počnu da traže svoja prava. Džamije će početi da niču na sve strane. Tražiće posebne učionice u školama da se mole, tražiće da im žene rade potpuno umotane. Priča se o useljavanju 600.000 migranata. Vučić je sam rekao da će migranti povećati natalitet u Srbiji. Urazumimo se jer već za dvadesetak godina oni će postati mnogobrojniji nego Srbi. Vi koji podržavate politiku Vučića i SNSa, kao što su naši komunisti podržavali Titovu politiku kada je u Drugom svetkom ratu naseljeno 170.000 Albanaca, razmislite šta posle? Znači ni-smo ni problem Kosova rešili a mi naseljavamo nove Muslimane i još se sa tim hvalimo. Da li smo mi normalni ili šta nam fali da uvek radimo protiv sebe? Zar ne vidite da smo na putu da izgubimo celu Srbiju?“

Ova kratka analiza komentara čitatelja svjedoči da na temelju njih nije moguće generalizirati odnos javnosti prema tom pitanju. Zapravo, ključni nalaz je da većina odsustvom bilo kakvih komentara iskazuje ravnodušnost prema tom pitanju. Međutim, na osnovu postojećih komentara može se zaključiti da dominira anti-migrantski i anti-islamski stav, što svjedoči da migrantska tema posebno provocira emocije desno orijentirane populacije, kao i da desničarski orijentirana politika koristi ovu temu da iskaže svoj generalni politički stav i da ga koristi za političku promociju.

Zaključak

Već sam podatak da je tijekom šest mjeseci u pet medija ukupno objavljeno 580 tekstova koji se na razne načine bave migrantskom krizom svjedoči o relativno slabom medijskom interesu za ovu temu. Na-

ime, statistički promatrano taj podatak svjedoči da je svaki od promatranih medija u prosjeku objavio manje od jednog teksta dnevno (0,64) koji se bave migrantima i migrantskom krizom. Ako se pritom ima u vidu da gotovo tri četvrtine tih tekstova čine kratke forme do 400 riječi, onda spomenuti zaključak dobiva na specifičnoj težini.

Razlog smanjenog medijskog interesa je zatvaranje tzv. Balkanske rute i smanjen protok migranata nakon sporazuma koji je EU postigla s Turskom 2016. godine. No, usprkos tome, migrantsko pitanje je i nakon toga podizalo političku 'temperaturu' u zemljama Zapadne Europe i značajno pomoglo jačanju desnog ekstremizma. U Srbiji, međutim, nije došlo do osjetnog jačanja desničarske retorike niti je migrantsko pitanje u značajnijoj mjeri iskorišteno za popularizaciju desničarskih političkih pokreta.

Istina, u skladu s pomicanjem općeg međunarodnog odnosa prema migrantima i službena politika Srbije sada u prvi plan stavlja kontrolu granica i sprječavanje ilegalnog prelaska granica, što svjedoči o zaokretu s humanitarnog ka sigurnosnom diskursu u promatranju problema migracija.

Ovaj zaokret nije popraćen poticanjem ksenofobije od strane državnih institucija niti bitnih političkih aktera, ali u medijima se može zapaziti određeni broj tekstova koji potiču ksenofobiju. Ipak, javni medijski servis RTS i *Politika*, koje mnogi još uvijek doživljavaju kao polu-službene državne medije održali su u značajnoj mjeri ravnotežu između humanitarnog i sigurnosnog pristupa ovoj temi.

Jednom riječju, osnovno obilježje političkog i medijskog govora u Srbiji krajem 2018. i u prvoj polovici 2019. godine o migrantskoj krizi je inzistiranje na zaštiti granica, uz istovremeni humani odnos prema migrantima.

Međutim, u okviru te opće slike, mora se primijetiti da se migrantsko pitanje promatra, prije svega, kao problem u kojem se migranti doživljavaju kao objekt i problem. S obzirom na to da taj problem trenutno nije velik, njemu se ne pridaje velika pažnja. Otuda ne čudi da u pisanju pojedinih medija ovo pitanje više služi kao polje za međuetničko natjecanje u kojem Srbija treba biti predstavljena kao primjer humanosti dok ostali, prije svega, Hrvatska ili Zapadna Europa (u manjoj mjeri) trebaju biti predstavljeni kao loši primjeri nehumanog postupanja prema migrantima.

Poticanje straha od migranata, mada znatno rjeđe nego prije četiri godine, nije potpuno iščezlo. Njegova osnovna funkcija je održavanje distance prema migrantima koja ne dozvoljava stvaranje empatije, niti prostora za raspravu o mogućnosti da se demografski deficit i sve izraženiji nedostatak radne snage povežu s pitanjem integracije migranata.

Vladimir Vuletić*

Božidar Filipović**

Political and media (re)presentation of „migrant crisis“ in Serbia

136

SUMMARY: The paper analyzes the attitude of the political elite and the media in Serbia towards migrants and the migrant crisis four years after a large number of refugees have passed through Serbia and other Balkan Peninsula countries on their way to Western Europe. The key question addressed in the article is whether there has been a change in the discourse during this period, or whether, as in some Western European countries, the migrant crisis has been used for strengthening the right-wing populism based on fear of Other. The paper also draws attention to similar processes on the North American continent (migration to the USA) in order to allow the comparison with the situation in Europe. The analysis concludes that compared to 2015, there has been a shift from humanitarian to security discourse, but that basically the migrant issue is not an important topic for politicians or the media in Serbia.

KEY WORDS: Migrants, Serbia, Media, Security, Humanity

* Vladimir Vuletić, PhD, Faculty of Philosophy, University of Belgrade. E-MAIL:vladimir.vuletic@gmail.com

** Božidar Filipović, Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade. E-MAIL: filipovic.bozidar1@gmail.com

Literatura

- Jevtović, Zoran, Bajić, Predrag. 2018. Slika o migrantima u diskursu dnevne štampe Srbije, u: Lutovac, Z. Mrda, S. (ur.): *Savremene migracije i društveni razvoj: interdisciplinarna perspektiva*. Beograd: Srpsko sociološko društvo, str. 97–110.
- Kelley, Bryan. 2009. International Migration: The Human Side of Globalization. OECD
- Korac-Sanderson, Maja. 2017. Bordering and Rebordering Security: Causes and Consequences of Framing Refugees as a ‘Threat’ to Europe, in: Bobić, M. Janković, S. (eds.): *Towards understanding of contemporary migration Causes, Consequences, Policies, Reflections*. Beograd: Službeni glasnik, ISI FF, str. 25–40.
- Krippendorff, Klaus H. 2004. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications
- Manić, Željka. 2017. *Analiza sadržaja u sociologiji*. Beograd: Čigoja, ISI FF
- Neuman Stanivuković, Senka, Neuman, Marek. 2019. Reading the EU’s migration and security ‘crises’ through (South-) Eastern Europe. *Journal of European Studies* (49), 3-4: 1-20.
- Sajjad, Tazreena. 2018. What’s in a name? “Refugees”, “migrants” and the politics of labelling. *Race & Class* (60), 2: 40-62.
- Tatalović, Siniša i Malnar, Dario. 2016. Migracijska i izbjeglička kriza u Europi: države balkanskog migracijskog pravca između sekuritizacije i humanitarizma. *Međunarodni problemi* (78), 4: 285-308.
- Vuletić, Vladimir i Pešić, Jelena. 2017. Utjecaj migrantske krize na lokalne zajednice u Srbiji i na mogućnosti za integraciju lokalne populacije. *Forum za sigurnosne studije* (1), 1: 44-72.
- Vuletić, Vladimir, Stanojević, Dragan, Pešić, Jelena, Vukelić, Jelisaveta. 2016. *Studija o migracijama*, Beograd: Friedrich Ebert Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Asylum_statistics